

Федору Надененку, Антону Середі; пам'ятники-бюсти Героїв Соціалістичної праці Степаниди Виштак, Федора Дубковецького, Івана Стрельченка; меморіальні дошки, присвячені Любомирові Дмитерку, Іванові Кавалерідзе, Андрієві Малишку, Олександрові Миньківському, Леонідові Смілянському та інші.

У 1997 році з нагоди 90-літнього ювілею Івана Макогонна відбулася виставка його творів у Національному художньому музеї України. То був своєрідний звіт митця про створення ним упродовж багатьох років натхненої праці. А 2001 року Іван Васильович Макогон відійшов в іншій світі, лишивши по собі добрий слід на мистецьких теренах України.

Василь Забашта

професор НАОМА, народний художник України

Талановитий митець і педагог

(До 90-річчя від дня народження
Т. Н. Яблонської)

По війні, після демобілізації з армії мені, вже студентові Харківського художнього інституту, вдалося перевестись до Київського, де одразу почув найсхвальніші відгуки студентів не тільки про керівника майстерні портретного живопису О. Шовкуненка, а й про його аспірантку Тетяну Яблонську. Про неї говорили, що хоча вона й асистент професора, але більшість постановок виконує одноосібно, її постановки цікаві, й студенти малюють їх із захопленням.

Емоційна, темпераментна, працьовита, до фанатизму закохана в те, що робить, Т. Яблонська як художник і педагог викликала захоплення не тільки у студентів портретної майстерні, а й у всіх студентів та педагогів. Захоплювалися її живописом. Коли вона привезла етюди, написані під час одного з творчих відряджень, і зробила виставку, то інститут був переповнений людьми, що бажали їх побачити. Її роботи відзначалися емоційним со-

нячним сяянням кольорів. Пізніше на основі цих етюдів Тетяна Нилівна написала відому картину "Хліб".

Творячи красу, Тетяна (так називали її студенти) не приділяла собі особливої уваги як жінка. Мабуть, часу не вистачало, а, можливо, для неї це було дурогодяним. Окрім того, у ті роки не дуже можна було купити у магазині красивий одяг, не було й коштів, то наші дівчата одягалися скромно, а Тетяна — оригінально: на ногах кирзові чоботи, якась кашавейка, волосся, зав'язане в пучок, розвівалося, як кінський хвіст, на голові капелюшок з широченькими крисами.

Працювала вона натхненно, хоча умови були не з найкращих. Вранці, до занять, Тетяна Нилівна бігла на базар, щоб шось купити для донечки, собі щось перекусити, і обвішана торбинками, авоськами, з яких виділилися пензлі, фарби, картонки і пляшечки з молоком, бігла в інститут до студентів. У майстерні готувала постановку, а поруч стояла коляска, у якій лежала донечка, а трохи далі чмихав примус, на якому немовляти варилася їжа, і тут же — полотно для творчої праці. Незважаючи на такі умови, Тетяна Нилівна та її чоловік Сергій Отрошенко були ще й головними організаторами студентських вечорів, художниками-постановниками новорічних свят. До Нового року починали готуватися з приходом на навчання — у жовтні, бо новорічне свято було найулюбленіше. Ініціювали його самі студенти, потрібен був час на підготовку. Воно відзначалося розмаїттям новорічних дійств.

Сергій Отрошенко, на противагу Тетяні Нилівні, був стриманий, малоговоркий, заглиблений у собі, але не менш талановитий, ніж вона. Коли він поїхав у творче відрядження з московськими художниками на північ, то привіз велику кількість робіт, влаштував виставку в інституті. І всі ахнули! Північ — край, на колір скупий, проте С. Отрошенко зумів так передати особливості півночі, що його твори світилися сріблом — кольором холодної ночі. Він зумів контраст — чорне й біле — передати вальорами і цим збагатив колорит творів.

С. Отрошенко не тільки був майстерним живописцем, а й мав свою громадянську позицію. Брав участь в організації Молодіжного клубу в 1960-ті. Без дозволу Спілки художників, вищих партійних органів було відкрито виставку, яка відрізнялася від інших тематикою, подачею і розкриттям теми. Ця виставка мала розголос серед творчої молоді, наробила переполоху серед "вишестоящих". Її скоро закрили, організатори були покарані по-різному. Видно, Сергій був переслідуваний КДБ, що зумовило його переїзд до Москви. (Так учинив колись О. Довженко). У Москві його добре знали як талановитого митця. Після виконання великого панно в готелі "Москва" його прийняли до Спілки московських художників. Коли приїжджали художники з Києва, то перше, ніж піти на виставки, до музеїв, йшли дивитися панно Сергія Отрошенка.

Подружнє життя Тетяни і Сергія не склалося, але вони залишилися у добрих, приятельських стосунках, адже мали двох доньок. Тетяна

Нілівна написала прекрасний портрет Сергія Отрошенка, вже після розлучення.

Т. Яблонська працювала як викладач в інституті до приходу на посаду ректора Сергія Григор'єва, коли почалися зміни в інституті не на краще. Монументальна, а пізніше й пейзажна майстерні були ліквідовані. Монументальну майстерню відродили, коли ректором став Василь Захарович Бородай. Він запросив Тетяну Нілівну на посаду керівника цієї майстерні. Так Тетяна Яблонська повернулася до інституту. Я тоді був деканом творчих факультетів. Неодноразово ми з Тетяною Нілівною виїжджали на всесоюзні конференції з питань художньої освіти, підготовки молодих кадрів митців. Проводила ці конференції Всесоюзна академія мистецтв. Творчо-педагогічні поїздки були корисними, бо давали можливість обмінятися досвідом, водночас побачити, повчитися, ближче познайомитися з художниками інших республік особисто, знайомитися з історією, звичаями народу, де відбувалися конференції — господарі знайомили нас із пам'ятками архітектури, культури тощо. Назавжди залишилися в пам'яті відвідини Грузії, пісні у виконанні грузинських хлопчиків, сувеніри, які нам подарували. Багато корисного вніесли ми з конференцій, які організовували академії мистецтв прибалтійських республік.

Всупереч вимогам соцреалізму прибалтійські митці завжди творили самобутньо, тісно пов'язуючи свою творчість із творчістю народу, їхні твори завжди вирізнялися на всесоюзних виставках високим професіоналізмом, національним спрямуванням. Поїздки на конференції, які відбувалися в Ризі, Вільнюсі, сприяли розширенню наших знань як педагогів і допомагали пробудженню нашої національної самосвідомості.

Пригадую, після конференції, яка проходила в Академії мистецтв Риги, педагоги-художники повезли нас знайомити з історичними місцями столиці. По двоє-трьох педагоги забирали гостей і опікувалися ними, намагаючись показати все найкраще. Мене, Тетяну Нілівну і її приятельку Тугеволю, викладачку Московського художнього інституту, запросив до себе в машину професор Індуліс Заринь. Вовік історичними місцями Риги, з любов'ю розповідав про кожну архітектурну пам'ятку, а після завершення екскурсії повіз до старовинного замку, де розміщувалося кафе, на каву з ризьким бальзамом. А коли після мандрів прямували до готелю, Індуліс з гарним настроєм наспівував латиські мелодії, потім з особливим піднесенням почав декламувати українською мовою Шевченкову "Катерину":

Кохайтесь, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люди,
Роблять лихо з вами.

Кожне слово вимовляв чітко, без акценту. Українська мова звучить у машині, а слова Шевченка вражають. Він, латиш, добре зрозумів їх, а

чи ми, українці, це розуміємо, подумав я тоді, червоніючи. (Російською мовою Заринь говорив не дуже вправно).

Випало мені бути з Тетяною Нілівною на конференції у Вільнюсі. Керівник монументальної майстерні професор Вайворіте ділилася з нами досвідом, як вона ставить постановки з індивідуальним завданням для студента. Професор, зокрема, говорила: "Ставлю постановку, акцентую на завданні, на меті, якої мусять досягти студенти, але дозволяю їм додумувати завдання, поглиблювати, вносити якийсь додатковий предмет у свою роботу, котрий не змінить постановки кардинально, не змінить завдання, яке я поставила". (У них в майстернях на полицях стояли різні предмети — реквізит, і студент міг ним скористатися).

Тетяна Нілівна зацікавилася розповіддю Вайворіте та її методичними знахідками й вирішила давати такі завдання студентам монументальної майстерні нашого інституту.

Загалом творчі обміни, зустрічі супроводжувалися великою взаємною доброзичливістю. Розкривалися такі сторони людських характерів, уподобань, поглядів митців, що іноді доводилося дивуватися, захоплюватися, відкривати щось нове для себе через призму сприйняття історії українського народу іншими митцями.

На викладацькому терені, як і в творчості, Тетяна Нілівна виявила себе талановитим педагогом, її вихованці займали перші місця на всесоюзних виставках студентських робіт. Вона була творчим педагогом, була вся у пошуках, удосконалювала методику викладання фахових дисциплін. Спонукала й педагогів до цього. А маючи талант організатора, Т. Яблонська неодноразово була керівником творчих груп, які працювали в Седневі. Сама не розслаблялася й іншим не дозволяла марнувати час. Пригадую, під час зимових студентських канікул педагоги-художники на чолі з Тетяною Нілівною поїхали до Седнева. Холодно надворі, а всі працюють на пленері, одягнені у валинки, кухайки, шапки-вуханки. Руки мерзнуть, а працюємо. Увечері Тетяна Нілівна змушує художників не розслаблятися, не сидіти довго біля телевізора, а працювати.

У себе в майстерні організувала вечірній малюнок. Посміхаючись, казала: "А ну, живописці, візьміть олівці і малюйте один одного. Ви ж пишете фарбами, а олівцем уже давненько не працювали". І ми рисували портрети. Коли подивилися після вечірнього сеансу свої роботи, то побачили, що не всі впоралися із завданням. Не всім удалося передати схожість, не всі вправно володіли олівцем.

Тетяна Нілівна, Петро Басанець малювали мене. У Петра портрет вдався, а у Тетяни Нілівни — ні. Посміялися, покепкували, а вранці пішли на етюд. Тетяна Нілівна знайшла новий спосіб підготовки полотно (чи картону) перед нанесенням фарб. Зразу ж поділилася з нами. Секрет полягав у тому, що перед початком полотна покривалося білою фарбою. Коли робота була закінчена, то вона мала якесь особливе світіння. Я спробував використати її пораду, навіть написав декілька етюдів.

Дні творчої праці у співдружності з Тетяною Нилівною приносили відчуття радості і натхнення. На згадку про ті дні Тетяна Нилівна подарувала мені етюд, офорт і мій портрет олівцем. Я щасливий, що маю її роботи у своїй колекції.

Ірина Ходак

мистецтвознавець

Людський заробіток

(Пам'ятне слово про
Галину Кричевську-Лінде)

2006 року з далекої Венесуели надійшла звістка, що 4 квітня відійшла у вічність українська мисткиня Галина Василівна Кричевська-Лінде. Донька славного архітектора й художника Василя Кричевського (старшого) та відомої громадської діячки, дослідниці вітчизняного народного мистецтва Євгенії Щербаківської, вона прожила довге й драматичне життя.

Пані Галина народилася на самому початку 1918 року, коли українці в черговий раз виборювали право мати у своїй хаті свою правду й волю. Десь за місяць після народження дівчинки — 7 лютого — будинок Михайла Грушевського на вулиці Панківській, в якому мешкали Кричевські, став об'єктом прицільного обстрілу більшовицьких загонів, що намагалися оволодіти Києвом. Батько дивом встиг вхопити немовля й вибігти з кімнати, в якій за мить розірвався снаряд. Під час пожежі, що охопила будинок голови Центральної Ради, Кричевські втратили усе: полотна і начерки голови родини, добірну колекцію народного мистецтва, нехитрий крам. Родину сестри Євгенії прихистив у своєму помешканні, що знаходилося в підвалі київського музею, видатний український мистецтвознавець Данило Щербаківський. Потім маленька Галинка разом з батьками мандрувала до Миргорода, де Василь Кричевський обійняв посаду директора керамічного технікуму, а коли він поновив роботу в Академії мистецтва, повернулася до Києва. До останніх років життя вона зберегла яскраві спогади дитинства про перші кроки становлення вищої мистецької освіти в Києві, зокрема, пригадувала, як у їхній вітальні батько читав лекції студентам Київського архітектурного інституту, примищення якого не опалювалося.

Маючи від народження хворобу серця, пані Галина до десяти років навчалася вдома. Вона швидко оволодівала науками, особливо мовами. Досконало вивчивши німецьку, французьку та англійську мови, стала неопієнною помічницею для матері, яка працювала над розвідкою про українське гутне скло. А ще вона постійно ходила з батьком на етю-

ди, а також до музеїв і крамниць, де Василь Кричевський підбирав реквізит для кінофільмів "Тарас Шевченко", "Звенигора" та ін. У семилітньому віці Галина знялася в кінострічці "Малий Тарас" (режисер П. Чардинін) у ролі молодшої Шевченкової сестри, яка всупереч забороні мачухи носила зятятому Тарасові у бур'яни щось поїсти. Ще в дитинстві вона перейняла від батька вміння з простих матеріалів створювати надзвичайно красиві речі, що не раз ставало їй у нагоді в суворі часи еміграції.

Власне, пані Галину формувала не лише родина, а й численні друзі, приятелі, колеги батьків. Похресниці Данила Щербаківського та Ганни Грушевської-Шамрай довелося спілкуватися чи не з усім цвітом української культурної й наукової інтелігенції. В 1920-ті роки в оселі Кричевських щосереди увечері збиралося біля десятка поетів, письменників, художників, музик, учених, які читали власні твори, обговорювали різні науки та мистецькі питання, зрештою, співали українських пісень. Особливо теплі спогади пані Галина зберегла про Дмитра Ревуцького й Юрія Яновського. Правда, в 1930-ті роки, коли чимало знайомих було заарештовано, ці імпрези поступово припинилися.

Після закінчення середньої школи пані Галина вступила на архітектурний факультет Київського художнього інституту, де її головним учителем у професії, як і в житті, залишався батько. Вона написала цікаві спогади про методику викладання Василя Кричевського, які щедро використав Вадим Павловський у першій монографії про майстра, що побачила світ у Нью-Йорку 1974 року. Ще студенткою пані Галина брала участь у проектних і будівельних роботах у Києві. А потім... була війна. Молодий жінці за допомогою ректора художнього інституту вдалося завадити примусовій евакуації важко хворого батька, який просто не витримав би далекої дороги. Кричевські лишилися в Києві без будь-яких засобів до існування. Чоловік пані Галини — Іван Лінде — на початку війни потрапив у полон і був відправлений до концтабору в Голландії (він зумів дістатися до Києва лише наприкінці 1942 року). Тож треба було дбати і про літніх батьків, і про дворічну доньку Ірму. Невдовзі після того, як до Києва прийшли німці, пані Галина познайомилася з українцями, які працювали в німецькій адміністрації. Вони переконали, що для того, аби допомогти інтелігенції, їй необхідно влаштуватися на роботу, тим більше, що вона чудово володіла німецькою мовою. Жінка почала працювати у відділі сільськогосподарства й продовольства. За це вона отримувала невеличку платню, а головне — сніданок, обід та вечерю, які практично повністю відносила додому. Якщо вона кілька днів не брала їжі, то мо-

Василь Кричевський з донькою
Галиною. 1926 (1927?)